

Дні українського кіно в Римі

Юлій Швеуць

здобутки у війсьній драмі є, хоч і нечисленні. В «Хазяїні 2» я б відзначив вагомий образ Басова, створений Олексієм Череватенком. На обмежених площах ролі актор не лише виразно діє у визначених обставинах, але за п'ять-десять секунд під завісу кожного свого епізоду встигає зафіксувати глибинний план ества майора-щура, демонструючи виконавський потенціал, вочевидь, недовикористаний фільмом. Очікувано предметний і точний Віктор Жданов у ролі місцевого «лідера громадської думки» Івана Зозулі.

В «Потязі» – сумірно вдалі роботи в Анастасії Іванюк і Дар'ї Легейди: їм у загалом метушливій стрічці навіть вдається створювати сцени психологічно атмосферної взаємодії. А Костянтин Темляк в «Евакуації» легко й по чергово переходить з прострації й меланхолії, викликаючи шок від зіткнення з «руським міром», до експресії амок-пристрасті, що веде його в пекло подій.

Прикрим явищем всіх трьох стрічок є непевність моральної авторської позиції щодо своїх «героїв». Бо дивно чути від волонтера Жени в «Потязі», що він не буде позиватись до начальника поїзда через осудний вчинок останнього, бо «від його роботи залежать тисячі людей». Та саме тому підліти на «УЗ» й не місце! Як допустиме подається в «Евакуації» й крадіжка Мареком автівки Сталкера: йому, бачте, джип надто потрібен(?!). В «Хазяїні 2» моральний «контент» Терентія Пузиря виписаний так, що розриває його образ на шмаття – й поза всі зусилля Богдана Бенюка виходить не емним, а мутним. Та й як викликати емпатію до валютного мільйонера, що скуштується на благодійну допомогу дитячому будинку й забороняє використовувати бульдозер своєї агрофірми для риття окопів за селом напередодні вторгнення? Не все гаразд і з жанровою фаховістю, бо екшн «Евакуацію» часом дивитись нестерпно нудно. Кульгають й емоційні стратегії стрічок: на терези терапевтичної підтримки глядача кинуті стільки (особливо в «Потязі»), що жорстка правда війни тоне в суцільній турботі про публіку.

Ну, а про гумор не варто й починати, бо жарт залізничника з «Потягу»: «Не сип пісок у бурсу!» – означає ледь не повсюдний рівень комічного в цих стрічках. З ним може потягатися хіба що репліка Пузиря, що опоясує своє тіло скотчем, під яким кріпиться пачка доларів: «Який прикид? Прикид на мультіон – од кутюр із купюр!»

А ще автори гадають, що правду життя їм забезпечить мовний суржик, яким ледь не суціль послуговуються кіногерої. Помилкова стратегія, що радше виявляє рівень володіння словом сценаристів, ніж є засобом увиразнення характеристик населців буттєвого ковчегу. Мовний план – могутня зброя, та тільки в майстерних руках.

Тисне на психіку й убогість музичного матеріалу стрічок. Приміром, в «Хазяїні 2» дві теми: пісня «Вівці мої, вівці!» – в усіх тональностях і варіаціях, та ще бентежно-спонукальна мелодійка «активної дії». Все. В «Потязі» теж двотемність – тривожного передчуття й елегантного тла. Супровідне музичне вирішення і в «Евакуації». Скрізь – жодних спроб образного насаження звукоряду – гола функціональність. На цьому ґрунті серця глядачів не завоювати. Тож як закликати романіст: «Вище крокви, теслярі!». Ваше ремесло – надихаюче!

Свято українського кіно в Римі, організоване Українським інститутом спільно з Держкіно, вже три роки радує українських римлян. Цього року в малій залі кінотеатру «Casa dell' Cinema» на віллі Боргезе не доставало вільних місць. Однак кілька фільмів, що демонструвались у великій залі, не викликали цікавості глядачів, що змусило задуматись над дивними інколи підходами наших кінорежисерів до відображення сучасних українських реалій.

Фільм-відкриття, камерна драма з назвою «Медовий місяць» Жанни Озірної, відрефлексувала особливості сприйняття українським «середнім класом» перших днів російського вторгнення. Головні герої – психотерапевт і скульпторка – стали заручниками замської квартири й безпосередньої близькості до ворогів, які облаштували у дворі багатопверхівки свої вогневі позиції. Ніби сірі миші, герої перебували в квартирі без води й електрики та ходили на чотирьох «лапах», аби приховати свою присутність у домі, час від часу «звинувачуючи» один одного (драматургічно) нікчемними репліками. Судячи з цього фільму, український мідл-клас і богемна тусовка через пристрасть до розніженого комфорту назавжди втратили навик складного, логічно-системного мислення, реагуючи лише на примітивні гасла та прості образи. Не дивно, що нічого ліпшого, ніж одягнути чорні сукні й під покривом ночі покинути квартиру, прихопивши сусідського котика («спасіння kota» – головна метафора підручників кінодраматургії), ці «розчаровані війною» персонажі придумати не могли.

Кадр з фільму «Ми були рекрутами».

Режисер Любомир Левицький. Україна, 2024.

Іван Бліндар у фільмі «Я, Победа і Берлін».
Режисерка Ольга Ряшина. Україна, 2021.

У фокусі молодіжної комедії «Смак свободи» Олександра Березаня – та особлива порода молодих українців, які за будь-яку ціну намагаються змішити свою долю. Випускниця кулінарного технікуму відправляється підкоряти Львів, де, пустивши в хід найвні речі й романтичні очі, опиняється в ресторані «високої кухні». Там підкорює рецептами кулінарної книги Ольги Франко розкручену блогершу та зірку шоубізу, котрі допомагають підприємці відкрити власну справу – так виглядає інструкція життєвого успіху для людей, які успіху не доб'ються.

Масштабну картину нового українського світу демонструє стрічка «Ми були рекрутами» режисера, сценариста і продюсера Любомира Левицького. Постановочно красиві кадри, що іноді нагадували «Апокаліпсис сьогодні» Копполи, не заважали глядачам сприйняти той ієрархічно вибудований Космос, який знайшов життя в представниках абсолютно різних соціальних груп, об'єднаних патріотичною метою. Чоловіки й жінки, що перебувають у кадрі, радикально реконструювали своє мирне мислення й пішли захищати Батьківщину. Історія кожного, найбільш непомітного й найбільш яскравого воєнка складається в стрічці у мозаїку служіння Культурі, яка творить стандарт людяності, поза якою людиши не існує. Варварський Левіафан пришиває перехід героїв з довоєнних об'єктів впливу в вольовий суб'єкт, потрібний на війні. Прихований ліберальний екстремізм, продемонстрований у попередній стрічці, жодним чином не дає себе знати в «Рекрутах», патомість глядач має змогу спостерігати любов до Батьківщини в її класичному вигляді – з опорою на власні сили, без особливих очікувань від держави.

Журналістика в діалогах, яка видає себе за документальне кіно, – так, зазвичай, виглядає нашвидкоруч виготовлена «актуальна» продукція, якою в період війни стали грішити наші кінематографісти. Однак проект «Культура vs війна» вибивається з означеної парадигми. Адже в об'єктиві – вельми цікаві постаті знамих українських кінематографістів (Сергій Михальчук, Ахтем Сеїтаблаєв, Костянтин і Влада Ліберови), які переконливо розповідають, чому ця війна наразі стала їх особистою справою.

Ще більш захопливою видалась документальна стрічка

«Авіапрорив на Азовсталь. Небо» Артема Шевченка з циклу «Військова розвідка України». Незважаючи на капони, які зазвичай стримують режисерів при роботі над фільмами, що висвітлюють роботу спеціальних служб, режисеру вдається знайти баланс між згаданими канопами й гостротою сюжету. В центрі стрічки (її, до речі, можна вільно переглянути на ютубі) – історія успішної операції ГУР МО України з прориву блокади «Азовсталі» (доставка медикаментів та евакуація поранених). За задумом, гелікоптери зі знятим озброєнням, аби мати можливість взяти на борт більше вапгажу, повинні були подолати значну відстань – на аномально низьких висотах, по траєкторії з найменшою щільністю ворожих ППО, часто прокладаючи шлях у густому тумані. Інколи вони піднімалися вище лінії електропередач, хоча гелікоптер на такій висоті уже, як правило, фіксують радары. Подібних акцій українським сміливцям вдалося здійснити з десяток, поки ворог не оговтався й не зрозумів, як протидіяти настільки неочікуваній тактиці. Розповіді пілотів і співробітників ГУР, що супроводжували рейси, дають відчуття той тривожний подих смерті, якої завдяки підготовці, розрахунку, неймовірній майстерності та децидції удачі екіпажам вдалося запобігти.

Панельна дискусія, яка відбулась між кінопоказами, попри заявлену тему (привабливість копродукції з Україною), у зв'язку з відсутністю зацікавлених осіб, перейшла у вільну площину. Відповідаючи на моє питання, телсжурналіст та автор документальних проєктів Артем Шевченко, зокрема, зауважив, що, хоча й західна публіка є неординарною, значною проблемою українських кінорежисерів при створенні фільмів є знаходження балансу між патріотизмом українського глядача та пацифізмом західного. Режисер та продюсер Олексій Комаровський, відповідаючи на питання щодо коригування тональності українських комедійно-авантюристичних фільмів у зв'язку з війною, відповів, що жапрові стрічки мають бути універсальними та зрозумілими глядачу в будь-якому куточку світу. Не вдалося, на жаль, уточнити, з художніх чи фінансових міркувань подібної аксіоми українські кінорежисери мають дотримуватись.

Присутній на дискусії італійський кінорежисер Андреа Маньяні розповів про особливості копродукції з Україною, оскільки певний час співпрацював з нашим Держкіно над кількома проєктами («Ізі» та інші). Презентована ним артхаусна «Тривала втеча» виявилась трохи затягнутою, але, враховуючи пазву, енергійного екшну режисер не обіцяв. В центрі сюжету, в якому італійськими вулицями курсують допотопні українські автобуси – дивний юпак, котрий народився й виріс у виправній колонії для жінок. Хлопець настільки прикипів до місця, з якого люди зазвичай мріють вислизнути, що постійно повертався до своєї «альма матер» і зрештою, став у ній охорошцем. Фокусом цієї драматичної комедії стає ірраціональна сила, що іноді змушує нас надто міцно триматись ілюзій.

Жанрове кіно представив у Римі Станіслав Капралов. Його пригодницький з елементами містики «Егрегор», створений у копродукції України, Польщі та США, далекий від стандартів традиційного мистецтва, однак має

«Степне»: застиглий час українського села

Анастасія Канівець

«Степне»

Сценаристи: Кірілл Шувалов, Марина Врода

Режисерка Марина Врода

Оператор Андрій Лисецький

У ролях: Олександр Максяков, Олег Примогонов, Ніна Антонова, Радмила Щеголева та ін.

Україна, Німеччина, Польща, Словаччина, 2023.

Олександр Максяков у фільмі «Степне». Режисерка Марина Врода. Україна, Німеччина, Польща, Словаччина, 2023.

зйомки, вміння тримати інтригу ставить його на пристойне місце серед схожої продукції в світі. За сюжетом, великі жахливі події розгортаються в середовищі сучасних християнських радикалів. Там іде війна не на життя, а на смерть за право очолювати таємну організацію, аби запобігти справі об'єднання різних християнських конфесій. Дещо плутана й передбачувана історія за участі Данієля Ольбрихського й Андрія Садового закінчується врятуванням чергового «кота», роль якого цього разу раз дісталась «секретарю Ватикану». Рятуює папського посланця збірний загін країн-учасниць копродукції, а на чолі таємного ордену «песиголовців» (за легендою, в давні віки його представники охороняли Ісуса Христа) стає не симпатична українка, як очікувалось (її вважали спадкоємицею глави ордену), а потріпаний життям детектив із Нью-Йорка.

Пройшло десять років, як не стало знаного музиканта Кузьми Скрябіна, однак він продовжує жити в душах фанів і всіх, хто його знав і любив. Колись на Одеському кінофестивалі, на презентації проекту фільму за повістю Кузьми, я дещо скептично висловився з приводу здатності наших кінематографістів переплавити його чудову прозу в гарну кінооповідь. Автори відповіли, що вони все-таки мають оригінальне – жанрове й смислове – бачення екранізації, деталі якої не будуть розкривати, але що фільм порадує глядача – певні. Що ж, мушу сказати, що фільм Ольги Ряшиної «Я, Победа і Берлін» перевершив обіцянку.

Звісно, ті глядачі, котрі мали щастя формального й неформального спілкування з українським музикантом протягом років, й ті, у котрих образ Кузьми склався від прочитання книги, – будуть порівнювати його з фільмом, і буде це не на користь останнього. Однак ті, хто відмежувався й дізнався про ще одну творчу іпостась Кузьми на демонстрації стрічки в Римі, – мали справжню насолоду від того неймовірного драйву, того тепла дружнього серця й невимушеного гумору, до якого був охочий автор першоджерела й який міцно тримався на екранному полотні протягом всього фільму. Вдивляючись в обличчя екранного Андрія Кузьменка – не зовсім підходящого за статурою й психофізикою, але з тим же експансивним внутрішнім стрижнем, – я розумів, що, незважаючи на постійні звинувачення реального музиканта в «поетизації плебейства», саме такі митці залишають неповторний слід в історії культури. Не в останню чергу тому, що належать до невеликого числа тих, хто не йде на жодні політичні чи художні компроміси. Перебуваючи на передовій боротьби з ворогом, Кузьма чітко дистанціювався від влади й опозиції, тому, з їх точок зору, залишався «поганим патріотом». Актор Іван Бліндар зумів відобразити в образі українського музиканта ще й чималі сумніви щодо наявності в нього таланту, хоча повість, як відомо, не є біографічною. Тим не менш, у молодому Кузьмі, яким він виступає в фільмі, чітко видно ту неймовірну тугу за істинними зв'язками між людьми, яка згодом надасть щасливому потоку його творчості мудрість і присмак гіркоти.

Рим, грудень 2024.

Українське село не так часто постає в українському кіно – особливо порівнюючи з тією роллю, що її продовжує відігравати в українському світі. І ще рідше сільський світ стає матеріалом для серйозної, глибокої драми. Такої, як у «Степному» Марини Вроди.

«Степне» – прекрасний зразок повільного фільму, де дія розгортається ледь помітними кроками і де, тим не менш, за кожним кадром відчуються внутрішнє напруження й глибина. Літній герой Анатолій приїжджає у рідне село на Сумщині, доглянути за помираючою матір'ю; після її смерті прибуває на похорон, розділ спадщини та упорядкування інших посмертних справ його брат Олексій. Між обома назріває... затаєна ворожнеча, протистояння? Радше ні, ніж так, хоча брати настільки різні, світоглядна та й психологічна прірва між ними така глибока, що у підсумку, після перенесеного горя і проведених разом кількох днів, їм практично нічого сказати один одному. Необхідно відзначити тут майстерність виконавців, які створили образи... та ні, живих людей, яким, попри типовість персонажів, віриш. М'який, добросердний, але безвільний Анатолій – Олександр Максяков, суворий і прагматичний до жорсткості есебушник Олексій – Олег